

ten gewöhnlich nach dem Slaw. Rofh genannt, v. réti (veralt. fließen, rinnen); Rački pa: rovaš od rov, iz riti fodere, ter kaže, da runa pervobitno znamenuje čertati, rezati (runse = Schnitt od. ausgehauenes Zeichen in den Grenz- und Marksteinen — Adelung), stnem. rûna susurro (cf. raunen), mysterium = runa, gledé na pismo: tajno, čarobno pisme i. t. d. In po njem piše Sim. Ljubič: „Črte su jim (Slovenom) služile za brojeve, a rieze za gatanje; s toga ni črte ni rieze nebiahu knjige t. j. pismena, naime glasovni znaci, nu samo slikovni. Te su se rieze činile na drvu i na kamenu. U tu svrhu upotrebljavali su drvo nazvano bukva, udielano na način rabuša, rovaša, dasaka (cf. desky pravdodatné v Kraljedv. rukop.), prutova, štapa i. t. d., kano obljubljená tvar za uriezanje znakova, te odatle bukva - littera - črta - riez (Vid. knjiž. poviest. I.)“.

Narava in človek

v. svoji pravi složnosti.

Spisal Živkov.

6.

S l o n.

Slon je kaj čudna žival; po truplu je človeku sicer malo podoben, tim bolj pa po dušnih zmožnostih. Slon ima lastnosti, kakoršne se pri človeku zelo čislajo, p. sodružno vernost, ljubezen do mladičev in staršev, zvestobo, sramožljivost, pravičnost, usmiljenje, prizanesljivost, zatajevanje samega sebe tudi kedar je razdražen in jezen, in žrtvuje tudi življenje za vse, kar mu je milo in drago. Slon zelo ljubi lepe ljudi, in služi rad človeku iz vse svoje moči in pameti, ga tudi brez povelja namestuje, in se le zelo nerad vdá za kako sovražno ali grozno rabo: krivični in nečloveški zapovedi se včasih terdokorno pa pametno ustavlja, in se ne dá prisiliti, da bi moril ljudi ali živali, ali da bi oskrunjal merliče; raji sam pogine. Starji in novejši naravoslovci pripovedujejo dokaj enakih prigodkov in dokazov. Plini pravi, da je slon človeku, kateri v puščavi zajde, priljuden in postrežen, in da ga še na pravo pot napoti. Če pa slon človekov sled ovoha, strepeče strahu, pobere z rivcem

zemlje; ki se je navzela človekove stopinje, jo podá prvemu slonu za sabo; ta jo dá sledečemu i. t. d., dokler vsi ne zvejo nevarnosti. Po tem se postavijo v bran. Dobro poznajo tedaj strašnega človeka, pa mu vendar prizanaščajo in pomagajo, če je v nadlogi; to kaže žlahtno serce. Ako slon sreča čedo, si z rivcem s poti deva živenceta, da jih ne pohodi; ravno tako dela tudi, kedar ima pred sabo otroke ali merliče. Tudi nekaj pisati se slon nauči. Eden je znal po gerški zapisati: „Jaz sam sem to zapisal in počastil keltiški plen“. Drugega, ki se je težko učil, so dobili, kako se je po noči sam vadil. — Nekteri ljubijo mladenče in device, si jih vejo lepo zbirati in jim prav vljudno njegovati. Ko jih zagledajo, se razveselijo, jih božajo, in jim darujejo denarje, ki jim jih dajejo gledavci. Stari narodi so slone posebno čislali za vojsko, ter so zavoljo tega lepo ravnali z njimi; sloni, ki vse hitro razumejo, so se pa tudi prav pametno po človekovo obnašali. Plini pripoveduje to le prigodbo: Antijoh, dospevši do neke reke, bi bil rad zvedil, ali bi se mogla prebresti; ali Ajaks, lepo napravljeni vodja slonskih čed, se ustavlja in noče naprej iti. Razglasi se, da bo vodja tisti, kateri prvi prebrede reko. Slon Patrokel se loti nevarne poti, in si pridobi vodstvo. Odstavljeni Ajaks, pa ne je in ne pije več, temuč pogine sramote in žalosti. Sloni tudi čutijo, kaj je prav, in se ne vdajo človeški krivičnosti, kar priča sledeča prigodba: Kralj Boh je hotel neke slone, ki so ga razserdili, po drugih pokončati; toda ti se nikakor ne dajo prisiliti, da bi bili orodje njegove grozovitosti. „Slon“, pravi Plini, „je naj večja in človeku po pameti naj bližja žival na suhem. Slon razumê deželni jezik, je pokoren, nikoli ne pozabi naučenih reči, ima ljubeznjivo serce, je častiželen, je pošten, čeden, pravičen, in slavi solnce“. Plutar in Alijan pravita, da starji zdravi sloni drugim ranjenim slonom znajo pušice in sultce iz ran potegovati. Slon indiškega kralja Pora, sam silno ranjen, svojemu gospodu vse pušice, ki so ga zadele, izdere in ga ne zapusti, dokler kralj ne umerje. Zastran spoštovanja do starejih pravi Alijan: Mlajši sloni pripuščajo starejim svojo kermo, strežejo oslabeledim, jih rešijo iz nevarnosti, in če padejo v lovske jame, namečejo toliko protja noter, da vjeti po njem morejo vun priti. Ako pade mladič v tako globoko jamo, se mati slonica vanjo zavalí in usmerti. Pri delu in v nevarnostih grejo mlajši naprej; pri kermenji in napaji pa radi poterpé, da se stareji nakermijo

in napijejo, ter jih tako častijo. Postarane ali slabega slona ne zapusti nikoli njegova čeda, temuč se ne boji ran, in ga brani sovražnih lovecev. Slonice se pusté raji umoriti, kakor bi zapustile svoje mlade.

Velikanski slon se lahko uči in nauči celó takih umetnosti, ki so človeku težke, p. na tanko in brez pomote stopati in plesati po glasbenih udarcih, in sicer hitreje ali počasneje, kakor veleva glasba. Če jih pleše več vkup, ne zgreši nobeden trohice. Vozle razvozlajo sloni kaj ročno, pobirajo drobiž znad tal, se naučé, koliko je ura, streljajo s samokresom i. t. d. Zeló smešno je, če ogromni slon sedi opasan pri mizi in po gosposko obedva, in ko pojč, hitro pocenglja, da mu strežnik zopet prinese, kaj jesti ali piti; zamašen polič vina hitro odmasi in izpije. Tudi zna slon hoditi po vozki bervi, in zna stati na sprednji pravi in zadnji levi nogi, ali pa narobe, kar je za takega breggača grozno težko. V vseh naravoslovnih knjigah se bere od slona, ki je v bakrenem kotlu nosil vodo, in ko se mu je kotel pokvaril, da ga je sam nesel k bakrarju popravljat. Neki drugi je v Neapeljnu pri zidanji podajal, in ko se tu zeló rani, gre, kakor vidi ljudi, v bolnišnico, da ga obežejo, in še zahvalno kima, ko mu rano žgejo. — Takih prigodkov, ki kažejo, da je slon po dušnih zmožnostih zeló človeku podoben, je po starih in novejših knjigah vse polno. — Zanimiv dokaz svoje lepe čednosti so pokazali sloni v zadnji indiški vojski, kjer so jih vpregali k topom. Eden iz med njih zapazi, da so topničarji, ki nabijavcem podajajo krogle, zaporedoma vsi postreljeni, in da ni nikogar več, da bi opravljal to delo. Neki slon prevzame sam brez povelja to delo, in ga opravlja, dokler sovražnik ne neha streljati. Od tod se tedaj lahko vidi, da se sedanji sloni ravno tako malo bojé strela, kakor nekdanji drugega bojnega orožja. Sloni poznajo svojo moč, in so vselej junaki; toda težko težko se jih pripravi, da bi se lotili kake živali, ali v boji človeka pokončali. Vidi se, da je človek, prvi med vsemi stvarmi na zemlji, dostokrat vendar sirovejši od živali. O kako je spačena njegova prava razmera, in kako zeló se kaže, da je po božji podobi vstvarjeni človek po grehu strašno pokvarjen, ker ga sramotí ubogo živence! Kaj takega priča tudi ta le druga povest: V Anamu so kristijane hudo preganjali. Častitljivi duhovnik Melhijor umerje grozne smerti. Potem zapové pričujoči mandarin, naj bi pet slonov gnali po mučenčevem

truplu, in ga sramotno poteptali; toda sloni se tega branijo, in dva iz med njih se zavoljo silnega priganjanja tako razjezita, da morajo to grozovitno delo opustiti. To zve cesar, in se tako razkači, da veli slone s topi postreljati. (Dalje prih.)

Zakaj ljudske učilnice ne zadostujejo svoji nalogi.

Napisal Ivan Tomšič.

Ljudske učilnice so zavodi, v katerih se mora um nježne mladine bistriti, mlado serce požlahtnovati in mladini prirojene sposobnosti zbujati, čedalje bolj razvijati in uriti, da se tako malozmožna mladež polagoma seznanji z vedami in sredstvi, ki so ji o prestopu v javno življenje neobhodno potrebna, da napreduje čversto kot človek, deržavljan in kristijan. Ali pa spolnujejo ljudske učilnice to svojo težavno nalogo? — Ali zadostuje nježna mladina prestopivši v javno življenje božjim in pa onim zahtevam, ki so na blagor deržavi in vesoljnemu katoličanstvu? Mila nam majka, da ne! kajti najdemo le kaj malo pravih deržavljanov, pravih domoljubov in pa pravih kristijanov ki bi bili pripravni, ako bi treba bilo, tudi svoje življenje za dom in vero žertvovati; veliko več pa vidimo rogoviležev, rovarjev in mlačnih kristijanov, ki obrekujejo dom in vero, se ustavljajo deržavi, podpihujejo druge domoljube in tako národní dom v žalostno brezno prevračajo. Kaj je krivo, da iz čverste, krepke mladine časoma tako ostudni, občnemu družinstvu nevarni zmaji izrastejo? Iščimo vzroka, in našli bomo, da ljudske učilnice ne morejo nikakor švoji težavni nalogi zadostovati, ako

1) starši svojih otrok s šolo vred ne izrejujejo; t. j. ako s šolo krepko ne stopajo in pa, ako niso prijateljsko združeni z učiteljem, kteremu izročili so svoj naj dražji zaklad. — Kako bodo neki ljudske učilnice svoji nalogi zadostovale, ako pa starši doma večkrat to podirajo, kar učitelji z veliko težo in s trudom v šoli zidajo! — Ni tedaj zadosti, da starši svoje otroke redno v šolo pošiljajo, temveč potreba je, da se tudi zavedajo, da je šola njih zastopnica in edina prijateljica, ki nedolžnim otročičem starše namestuje takrat, ko oni nimajo časa, da bi na svoje ljube otročiče popolnoma pazili. Starši morajo šoli in učitelju bití desna roka, je morajo spoštovati in po svoji zmož-